

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата наук із соціальних комунікацій, доцента, доцента кафедри цифрових комунікацій та інформаційних технологій, декана факультету культурології та соціальних комунікацій Харківської

державної академії культури Н. А. Коржик

на дисертацію Н. С. Тюркеджи на тему «Асистивні технології в документно-інформаційних структурах: сервісний підхід», подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 029

Інформаційна, бібліотечна та архівна справа

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Дослідження асистивних технологій у документно-інформаційних структурах визначається актуальністю соціальної інклузії в умовах сучасного українського суспільства. Забезпечення повноцінної участі осіб з інвалідністю в різних сферах життя, включаючи доступ до інформації через асистивні технології, є необхідним кроком у розбудові справедливого та рівноправного суспільства.

Дисертаційне дослідження розкриває глибоке розуміння проблем інформаційної доступності та соціальної інклузії. Актуальність теми, особливо у період широкомасштабного вторгнення та в умовах відсутності чіткої стратегії впровадження асистивних технологій в Україні, добре виокремлена та відзначена.

Розкриття ролі асистивних технологій у відновленні повноцінного життя після війни є особливо важливим аспектом дослідження. Робота зауважує на необхідності в системному підході до вирішення проблем доступності та соціальної інклузії в документно-інформаційних структурах зокрема.

Тема відзначається важливістю та високою релевантністю в сучасному інформаційному суспільстві. Дослідження виходить за рамки теоретичного обґрунтування і враховує практичні аспекти вирішення проблеми.

Обґрунтованість та достовірність наукових положень, результатів і висновків дисертації досягається завдяки застосуванню комплексу наукових підходів: соціокомунікативного, системного, структурно-функціонального, соціокультурного та компаративного. Такий вибір обумовлений особливостями наукової розвідки та відображає системний підхід до дослідження.

Також було використано комплекс методів наукового пізнання для збору, отримання та аналізу даних. Джерелознавчий аналіз дозволив структурувати вихідний матеріал. Термінологічний аналіз був важливим для уточнення понять та термінів у дослідженні. Метод моделювання застосований для створення концептуальних моделей взаємодії соціальних груп. Контент-аналіз сприяв систематизації інформації. Статистичний метод забезпечив об'єктивний аналіз числових даних. Метод аналізу та синтезу, а також метод узагальнення були використані для комплексного узагальнення результатів.

Глибокий аналіз і виважений підхід до дослідження дозволили отримати обґрунтовані та цінні висновки. Авторка системно дослідила вплив асистивних технологій на соціальну інклузію, що має важливе значення в епоху технологічних трансформацій та свідчить про глибоке розуміння авторкою предмету дослідження.

Наукова новизна отриманих результатів дисертації полягає у визначенні ролі бібліотек як лідерів у впровадженні асистивних технологій, що сприяє соціальній інклузії осіб з інвалідністю. Досліджено вплив відсутності асистивних технологій у документно-інформаційних структурах на соціальне відторгнення груп користувачів з різними видами обмежень. Особлива увага приділена стратегічному впровадженню технологій у воєнний час для забезпечення соціальної інклузії осіб, які знаходяться в складних ситуаціях, таких як внутрішньо-переміщені особи та жителі окупованих територій.

Вперше обґрунтовано та розкрито важливість цих технологій для уникнення соціального відторгнення та ексклюзії груп користувачів з різними обмеженнями. Удосконалено терміносистему та представлено класифікацію асистивних технологій, зокрема за рівнем доступності та ступенем інтеграції з існуючими структурами. Детально розкрито принципи розробки та реалізації концептуальної моделі, спрямованої на підвищення соціальної інклузії.

Практичне значення рецензованого дослідження полягає в тому, що авторка систематично виявляє та аналізує практики застосування асистивних технологій у бібліотеках, архівах і музеях, що перетворює цю роботу на важливий ресурс для відповідних установ. Зокрема, надані рекомендації є підґрунтям для вдосконалення сервісу та організації інфраструктури, спрямованої на поліпшення взаємодії з користувачами з інвалідністю. Загальна концептуальна модель, представлена в дисертації, надає різnobічну оцінку на результати впровадження асистивних технологій та може слугувати основою для розробки стратегічного розвитку сучасних документно-інформаційних структур.

Повнота викладеного матеріалу дисертації в наукових публікаціях. Аналіз публікацій засвідчив їхню кількісну й якісну відповідність вимогам до оприлюднення результатів дисертаційного дослідження. Зокрема, серед 11 публікацій є: 4 наукові статті (3 – у фахових виданнях України, 1 – у виданні, що проіндексовано в наукометричній базі Scopus) та 7 публікацій у збірниках матеріалів міжнародних та всеукраїнських конференцій.

Усі наукові результати та висновки одержані дисеранткою особисто. У публікації, підготовленій у співавторстві внесок здобувачки складає 30%.

Структура та зміст дисертації, її завершеність та відповідність установленим вимогам щодо оформлення. Структура дисертації Тюркеджи Н. С. підпорядкована логіці дослідження, його меті, основним завданням та включає анотацію, вступ, три розділи, висновки до розділів, загальні висновки, список використаних джерел та додатки.

У вступі обґрунтовано актуальність обраної теми дисертації, наведено зв'язок роботи з науковими програмами та темами, сформульовано мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, визначено методологію, висвітлено наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, представлено особистий внесок здобувачки.

Перший розділ «**Теоретико-методологічні засади розробки та впровадження асистивних технологій в документно-інформаційних структурах**» висвітлює сучасний стан дослідження даної теми в українському та світовому науковому середовищі. Наукові публікації ретельно систематизовані у шість груп, що визначають різні аспекти проблеми. Застосовані наукові підходи та методи дослідження чітко обґрунтовані, надаючи визначення кожному методу та підходу, які було використано. Особливо слід відзначити глибокий аналіз та застосування системного підходу, який дозволив авторці досягти поставлених мети та завдань.

Другий розділ «**Сучасні тенденції впровадження допоміжних технологій в документно-інформаційних структурах**» висвітлює виявлені проблеми в процесі впровадження асистивних технологій у документно-інформаційних структурах. Основний акцент робиться на необхідності покращення фахової освіти та створенні універсальних програм для різних груп користувачів. Також розглянуто технічні й організаційні виклики в процесі впровадження асистивних технологій. Подається досвід європейських й американських університетських бібліотек, що акцентують на створенні інклюзивного і доступного середовища для користувачів. Сформульовано рекомендації для поліпшення доступності вебсайтів бібліотек.

У третьому розділі «**Реалізація соціальної інклюзії в документно-інформаційних структурах України на основі використання асистивних технологій**» авторка розглядає актуальні тенденції та перспективи розвитку асистивних технологій в документно-інформаційних структурах України.

Вона робить висновок, що використання асистивних технологій є ключовим для забезпечення соціальної інклюзії людей з інвалідністю та інших категорій користувачів, які мають обмежені можливості доступу до інформації.

Проаналізовано поточний стан розвитку асистивних технологій в Україні та за кордоном. Відзначено, що в Україні спостерігається прогрес у цьому напрямі, але існують певні виклики, які необхідно подолати. Зокрема, авторка акцентує увагу на необхідності розробки державної програми, яка б сприяла ефективній інтеграції асистивних технологій у документно-інформаційні структури.

Також запропоновано авторську концептуальну модель впровадження асистивних технологій у документно-інформаційних структурах, яка включає наступні компоненти: асистивні технології, документно-інформаційні структури, а також фахівців, які забезпечують їхнє використання.

Сформульовано важливу тезу про те, що впровадження асистивних технологій вимагає від фахівців ряду ключових компетентностей. Зокрема, вони мають розуміти потреби користувачів з інвалідністю, володіти навичками підготовки цифрового контенту відповідно до стандартів, а також вміло інформувати користувачів про наявність та використання асистивних технологій.

У цілому, третій розділ дисертації є якісно виконаною роботою. Авторка чітко визначає актуальність теми дослідження, проводить глибокий аналіз поточної ситуації та пропонує практичні рекомендації щодо впровадження асистивних технологій у документно-інформаційних структурах.

У загальних висновках підсумовано основні наукові результати дисертаційного дослідження, які доводять, що поставлені мета та завдання дослідження були досягнуті та виконані в повному обсязі.

Список використаних джерел містить перелік ґрунтовних закордонних та українських праць, які стали науково-теоретичною основою даного дисертаційного дослідження.

У **додатках** розгорнуто представлено дані, які були отримані під час здійснення дослідження та які суттєво доповнюють зміст дисертації.

Відсутність порушення академічної добросесності. Звіт перевірки тексту дисертації на унікальність за допомогою антиплагіатної системи StrikePlagiarism свідчить про відсутність академічного plagiatu та порушень дисертанткою принципів академічної добросесності.

Таким чином, дисертація Тюркеджи Н. С. повністю відповідає вимогам Наказу Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» від 12 січня 2017 року № 40 (з наступними змінами) та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації. Високо оцінюючи результати дисертаційного дослідження Тюркеджи Н. С., задля об'єктивності варто висловити деякі зауваження та побажання:

- Важливо акцентувати увагу на більш детальному вивченням аспектів підготовки працівників документно-інформаційних структур до використання асистивних технологій. Слід було провести більш глибокий аналіз можливостей щодо розробки державних освітніх програм, спрямованих на підготовку кваліфікованих фахівців.
- Дисертаційна робота відзначається унікальністю, оскільки вперше досліджує соціальну інклузію, на відміну від інших робіт, які зосереджуються на соціальній інтеграції. Проте, слід відзначити, що увага до особливостей та розрізнення між цими поняттями є досить обмеженою та поверхневою.

- Дослідження інклюзивних аспектів впровадження асистивних технологій у документно-інформаційних структурах в Україні та за кордоном може бути більш деталізованим, з фокусом на порівняльному аналізі підходів та досягнень.

Загальний висновок. Дисертація Тюркеджи Н. С. на тему «Асистивні технології в документно-інформаційних структурах: сервісний підхід», подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 029 Інформаційна, бібліотечна та архівна справа, є завершеною науковою працею, присвячена актуальній тематиці дослідження, виконана на високому науково-теоретичному рівні, має наукову новизну, практичну значущість, містить ряд нових, актуальних та достовірних наукових результатів, які засвідчують складність, систематичність та важливе значення дисертаційного дослідження для бібліотечно-інформаційної сфери діяльності, тому авторка Тюркеджи Н. С. заслуговує на присудження ступеня доктора філософії зі спеціальності 029 Інформаційна, бібліотечна та архівна справа.

Рецензент,
 кандидат наук із соціальних
 комунікацій, доцент, доцент
 кафедри цифрових комунікацій та
 інформаційних технологій,
 декан факультету культурології
 та соціальних комунікацій Харківської
 державної академії культури

Наталя КОРЖИК

